

ENSURING EFFECTIVE COMMUNICATION: THE IMPORTANCE OF LISTENING COMPREHENSION

Vahida Azayeva

Primary School Teacher, Baku, Secondary School No. 137

E-mail: vahidaazayeva@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-1909-0547>

Abstract. Listening comprehension forms the foundation of both academic and personal success. The article analyzes the growing demand for listening comprehension skills in education and their impact on students' development in a broad context. It is emphasized that listening comprehension is not limited to the reception of information, but also fosters communication, collaboration, critical thinking, and problem-solving skills. The article highlights the importance of developing these competencies from an early age. In preschool and primary school settings, this ability is enhanced through stories, games, discussions, and group work. During adolescence, listening is further deepened through the integration of critical and analytical thinking. The article also underscores the significant role of technology in advancing listening comprehension skills. Audiobooks, multimedia content, and digital resources are presented as effective tools for strengthening this competence. The discussion focuses on the role of listening comprehension in the educational process, its impact on learners' development, and the methods applied in modern educational approaches to reinforce this skill.

Keywords: listening comprehension, student development, critical thinking, communication, academic achievement, social skills, educational technologies.

DOI: 10.30546/2709-2488.3.2025.0120

To cite this article: Azayeva V. (2025). Ensuring effective communication: the importance of listening comprehension. *Journal of Preschool and Primary Education*, Vol. 252, Issue III, pp. 41-51.

Article history: received – 15.07.2025; accepted – 20.08..2025.

CC BY 4.0. Authors expressly acknowledge the authorship rights of their works and grant the journal the first publication right under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY, which allows the published work to be freely distributed to others, provided that the original authors are cited and the work is published in this journal.

EFFEKTİV ÜNSİYYƏTİN TƏMİNİ: DİNLƏYİB-ANLAMANNIN ƏHƏMİYYƏTİ

Vahidə Azayeva

Bakı şəhəri, 137 nömrəli tam orta məktəbin ibtidai sinif müəllimi

E-mail: vahidaazayeva@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-1909-0547>

Annotasiya. Dinləyib-anlama akademik və şəxsi uğurun əsasını təşkil edir. Məqalədə dinləyib-anlama bacarığının təhsildə artan tələbatı və onun şagirdlərin inkişafına təsiri geniş müstəvidə təhlil olunur. Bildirilir ki, dinləyib-anlama bacarığı yalnız məlumat qəbulu ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda ünsiyyət, əməkdaşlıq, tənqidi düşüncə və problem həll etmə bacarıqlarının inkişafına zəmin yaradır. Məqalədə bu bacarıqların formalaşdırılmasına erkən yaşlardan başlaməyin vacibliyi vurğulanır. Məktəbəqədər və ibtidai siniflərdə isə hekayələr, oyunlar, müzakirələr və qrup işləri vasitəsilə bu qabiliyyət inkişaf etdirilir. Yeniyetməlik dövründə isə dinləmə tənqidi təfəkkür və analitik düşüncə ilə tamamlanaraq daha da dərinləşir. Məqalədə texnologiyanın dinləyib-anlama bacarığının inkişafında əhəmiyyətli rolu vurğulanır. Səsli dərsliklər, multimedia məzmunları və rəqəmsal resurslar şagirdlərin bu bacarığını gücləndirən effektiv vasitələr kimi təqdim olunur. Dinləyib-anlama bacarığının təhsil prosesindəki rolu, inkişafının şagirdlərə təsirləri və müasir təhsil yanaşmalarında bu bacarığın gücləndirilməsi üçün tətbiq edilən metodların araşdırılması məqalənin müzakirə mövzudur.

Açar sözlər: dinləyib-anlama, şagird inkişafı, tənqidi düşüncə, ünsiyyət, akademik uğur, sosial bacarıqlar, təhsil texnologiyaları.

DOI: 10.30546/2709-2488.3.2025.0120

Məqaləyə istinad: Azayeva V. (2025). Effektiv ünsiyyətin təmini: dinləyib-anlamanın əhəmiyyəti. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», № 3 (252), səh. 41-51.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 15.07.2025; qəbul edilib – 20.08.2025.
CC BY 4.0. Müəlliflər açıq şəkildə öz əsərlərinin müəlliflik hüquqlarını təsdiq edir və jurnala Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisenziyası çərçivəsində ilk nəşr hüququnu verirlər. Bu lisenziya, əsərin bu jurnalda yayımlandığı və orijinal müəlliflərə istinad edildiyi halda, onun sərbəst şəkildə digər şəxslər tərəfindən yayılmasına icazə verir.

Giriş / Introduction

Müasir dövrdə təhsilin vəzifəsi təkcə bilik vermək deyil, həm də şagirdlərin sosial, emosional və koqnitiv bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Tədris prosesində müxtəlif bacarıqların inkişafı önəmli yer tutur. Yazı insan həyatında biliklərin ötürülməsi, tarixin qorunması, ünsiyyətin qurulması və mədəniyyətin inkişafı üçün əsas vasitədir. O, düşüncə və yaradıcılığın ifadəsinə şərait yaradır, insanın fərdi və cəmiyyət olaraq inkişafına töhfə verir. Yazı, keçmiş qoruyub gələcək nəsillərə ötürməklə yanaşı, gündəlik ünsiyyət və idarəetmənin də ayrılmaz hissəsidir [Əliyev, P., 2022]. Yaxşı yazı yazmağın əsasında səmərəli oxuyub-anlama durur [Nəhmətova, K.A., 2020]. Oxu bacarığı isə bilik qazanmaq, tənqidi düşüncə, şəxsi və peşəkar inkişaf üçün əsasdır, təhsil və ünsiyyətin təməlidir, insanın dünyagörüşünü genişləndirir, mədəni irsi dərk etməyə kömək edir, emosional zənginlik qazandırır. Oxumaq həm fərdi inkişaf, həm də cəmiyyətin tərəqqisi üçün əvəzolunmaz bir vasitədir. Oxu və yazı bir-birini tamamlayan əsas bacarıqlardır. Oxu bilik əldə etməyi, yazı isə bu bilikləri ifadə etməyi və paylaşmağı təmin edir. Düşüncə, dil bacarıqları yaradıcılıq və mədəni irsin qorunması üçün vacibdir.

Anlama dedikdə nə başa düşülür? Bu barədə isə pedaqoqların, psixoloqların müxtəlif fikirləri mövcuddur. Anlaşılan odur ki, onu başqa cür ifadə etmək mümkün olsun [Yusifov, M., 2019]. Anlama – biliklərin mənimsənilməsi prosesində təfəkkür əməliyyatlarının (təhlil, müqayisə, ümumiləşdirmə və nəticə çıxarma) fəal iştirakı ilə formalaşan dərk etmə prosesidir [Günəş, F., 2013]. Oxuyub-anlama bacarıqları şagirdlərin mətni anlamaq, təhlil etmək, şərh etmək və öz fikirləri ilə ifadə etmək bacarığıdır. Bu bacarıqlar ümumi biliklərin mənimsənilməsində əsas rol oynayır. Bacarıq həm də onların özünütəhlil qabiliyyətlərini inkişaf etdirir [Əliyeva, S., 2023]. PİSA-da nəticələr qazanmaq üçün oxuyub-anlama bacarığı, tətbiq edərək öyrənmək, analitik düşünmə, tənqidi təfəkkür, esse yazmaq vərdisləri təməl şərtlərdir [Nəhmətova, K.A., 2020]. Oxu, yazı bacarıqları bir-birini tamamlayır və şagirdlərin həm təhsil, həm də şəxsi inkişafında böyük rol oynayır. Müəllimlər və valideynlər şagirdlərdə bu bacarıqları inkişaf etdirmək üçün onları oxumağa həvəsləndirməli, mütəmadi yazı vərdisləri yaratmalı və əlverişli təlim mühiti ilə təmin etməlidirlər. Beləliklə, oxu və yazı bacarıqları təkcə təlim prosesində deyil, şagirdlərin gələcək həyatı və peşəkar inkişafı baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ünsiyyət funksiyaları arasında ən vacib bacarıqlardan biri dinləyib-anlama bacarığıdır. Dinləyib-anlama, şagirdin yalnız səsi eşitmək və ya mətnləri oxumaqla kifayətlənməməsi, eyni zamanda məlumatı başa düşmək, təhlil və tətbiq etmək bacarığını əhatə edir. XXI əsr təhsili tələb olunan bacarıqların

daha da təkmilləşdirilməsini və hərtərəfli inkişafını hədəfləyir. Dinləyib-anlama bacarığı, şagirdin təhsil yolunda qarşılaşacağı müxtəlif problemləri həll etməsinə, effektiv ünsiyyət qurmasına və daha sağlam qərarlar qəbul etməsinə kömək edir [Rohdearni, W. et al. 2023]. Bu bacarığın inkişafı yalnız məktəbdə deyil, eyni zamanda ailə mühitində və gündəlik həyatda da davamlı dəstək tələb edir. Dinləyib-anlama bacarığının inkişafı, şagirdlərin ümumi təhsil səviyyəsini artırmaqla yanaşı, onları gələcək sosial və peşə həyatlarına daha yaxşı hazırlayır.

Problemin qoyuluşu

Müasir təhsil mühitində şagirdlərin oxu və yazı bacarıqları ilə yanaşı, dinləyib-anlama bacarığının inkişafı xüsusi aktuallıq kəsb edir, lakin tədris prosesində müşahidə olunur ki, şagirdlər dinlədikləri məlumatı dərk etməkdə, təhlil və praktik fəaliyyətlərdə tətbiq etməkdə çətinlik çəkirlər. Bu çatışmazlıq onların akademik nailiyyətlərinə, sosial ünsiyyət və əməkdaşlıq bacarıqlarına mənfi təsir göstərir. Ona görə də dinləyib-anlama bacarığının inkişaf etdirilməsi XXI əsr bacarıqları çərçivəsində təhsilin mühüm hədəflərindən biri kimi qarşıda duran əsas pedaqoji problemidir.

Metodlar

Tədqiqatda analitik və müqayisəli təhlil metodlarından istifadə olunmuşdur. Ədəbiyyat mənbələrinin öyrənilməsi ilə dinləyib-anlama bacarığının nəzəri əsasları araşdırılmış, pedaqoji və psixoloji yanaşmalar müqayisə edilmişdir. Bundan əlavə, təcrübə fəaliyyət nümunələrinin tətbiqi və onların nəticələrinin qiymətləndirilməsi yolu ilə mövzunun praktik əhəmiyyəti müəyyənəşdirilmişdir. Təhlillər göstərir ki, interaktiv üsullar, oyunlar və müasir texnologiyaların istifadəsi şagirdlərdə dinləyib-anlama bacarığının daha səmərəli inkişafına imkan yaradır.

Əsas hissə / Main part

Nitq fəaliyyətinin əsas növlərindən biri olan dinləyib-anlama şagirdlərin təhsil mühitində və gələcək həyatında uğur qazanmaları üçün vacib rol oynayır. XXI əsr bacarıqları arasında yer alan dinləyib-anlama, yalnız akademik öyrənmə prosesində deyil, həm də sosial ünsiyyətdə, əməkdaşlıqda və problemlərin həllində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dinləmə və anlama bacarığı müasir təhsil prosesində şagirdlərin müvəffəqiyyətində əhəmiyyətli rol oynayır. Bu bacarıq, şagirdlərin informasiyanı mənimsəməsi, analitik düşüncə formalaşdırması və müzakirələrdə aktiv iştirakını təmin edir. Araşdırmalara görə, aktiv dinləmə yalnız verilən məlumatları eşitmək deyil, həm də bu məlumatlarla əlaqə qurma, sual vermə və onları şərh etmə qabiliyyətini əhatə edir. Bu bacarıqlar şagirdlərin dərsləri daha yaxşı başa düşməsinə və məlumatı daha effektiv yadda saxlamasına kömək edir. Dinləmə bacarıqları yalnız akademik uğurlar üçün deyil, eyni zamanda sosial

əlaqələr üçün də vacib amildir. Aktiv dinləmə zamanı şagirdlər həmyaşıdları və müəllimləri ilə effektiv ünsiyyət qurur, əməkdaşlıq şəraitində fikir mübadiləsi apararaq müsbət öyrənmə mühiti yaradır, daha yüksək motivasiya əldə edirlər. Bu bacarığı inkişaf etdirmək üçün müəllimlər interaktiv fəaliyyətlər, aydın göstərişlər və dərs zamanı fəal iştirak imkanları təqdim edə bilirlər. Şagirdlər isə suallar vermək, qeydlər aparmaq və diqqəti yayındıran amillərdən uzaq durmaqla dinləmə vərdişlərini inkişaf etdirirlər. Beləliklə, dinləmə və anlama bacarığı yalnız tədris prosesində deyil, ümumilikdə, həyatın müxtəlif sahələrində uğur qazanmaq üçün əsas vasitələrdən biridir. Bu səbəbdən, təhsil sistemində dinləyib-anlama bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi xüsusi diqqət tələb edir [Zeynalova, R., 2025].

Təhsildə dinləyib-anlamanın artan əhəmiyyəti.

- ***Kompetensiyalara əsaslanan təhsil.*** Müasir təhsil sistemləri yalnız bilik ötürməyə deyil, şagirdlərdə dinləmə, təhlil, tənqidi düşünmə və tətbiqetmə bacarıqlarını formalaşdırmağa fokuslanır. Bu, şagirdlərin dinlədiklərini düzgün qavrayaraq onu praktikaya çevirməsini tələb edir.
- ***Kommunikasiya və əməkdaşlıq.*** Qrup layihələri və diskussiyalarda effektiv iştirak etmək üçün şagirdlər digər həmyaşıdlarını və müəllimləri diqqətlə dinləməyi və anladıqlarını düzgün ifadə etməyi bacarmalıdırlar [Rohdearni, W. et al. 2023].
- ***Dilin öyrənilməsi.*** Xarici dillərin tədrisində dinləyib-anlama mühüm komponentdir. Şagirdlər real həyatda dilin istifadəsini anlamaq üçün dinləmə bacarıqlarını inkişaf etdirməlidirlər.
- ***Texnologiyanın təsiri.*** Təhsil mühitində səsli dərslilər, podcastlar, video dərslər və digər rəqəmsal resurslar geniş yayıldığından dinləmə qabiliyyəti bu formatlardan effektiv istifadə üçün zəruridir [Uzdu, A., 2024].
- ***Effektiv ünsiyyət.*** Dinləmə bacarığı şagirdlərə digər insanların fikirlərini, hisslərini və mövqelərini başa düşməyə kömək edir. Bu, həmyaşıdları və müəllimlərlə daha sağlam ünsiyyət qurmağa şərait yaradır [Uzdu, A., 2024].
- ***Dərs prosesində aktiv iştirak.*** Şagirdlərin dinləyib-anlama qabiliyyəti dərslərdə müəllimin təlimatlarını və izahlarını daha yaxşı qavramaq üçün vacibdir. Bu, öyrənmə prosesinin keyfiyyətini artırır.
- ***Problem həllətmə.*** Dinləmə bacarığı problemləri dərk etmək və onların həlli üçün ən uyğun yanaşmaları seçmək imkanı verir.
- ***Empatiya və sosial bacarıqlar.*** Yaxşı dinləyicilər başqalarını daha yaxşı anlayır, empatiya göstərir və sosial münasibətlərini inkişaf etdirir.
- ***Tənqidi düşüncə.*** Dinləmə zamanı şagirdlər eşitdikləri məlumatları təhlil edir, düzgünlük və məntiqilik baxımından qiymətləndirir.

Dinləyib-anlama bacarığının inkişafında tətbiq olunan yanaşmalar.

- ***Mətnlərin səsli təqdimatı.*** Müəllimlər hekayə, dərs mövzusu və ya müza-

kirələrə əsaslanan səsli mətnlər təqdim edərək şagirdlərin dinləmə və məzmunu anlama qabiliyyətini yoxlaya bilərlər.

- **Diskussiyalar.** Şagirdlərin dinlədikləri məlumat əsasında müzakirələrdə iştirakını təmin etmək onların diqqətini cəmləməsini və dinlədiklərini təhlil etməsini təmin edir.
- **Real həyatdan nümunələr.** Gündəlik həyatda istifadə olunan səs materiallarından (xəbərlər, müsahibələr və s.) istifadə şagirdlərin dinləmə və başa düşmə qabiliyyətlərini gücləndirir.
- **Müxtəlif üsullar.** Oyunlar, rol canlandırma, qrupa əsaslanan layihələr və multimedia resurslarının istifadəsi dinləyib-anlamı həm əyləncəli, həm də effektiv edir.
- **Aktiv dinləmə təşviqi.** Şagirdlərə diqqətlə qulaq asmağın və qarşı tərəfin fikirlərini təkrar etməklə başa düşüklərini göstərməyin əhəmiyyəti öyrədilməlidir.
- **Müzakirələr və dialoqlar.** Müəllimlər dərslərdə açıq müzakirələrə və sual-cavablara yer verərək şagirdlərin bu bacarıqlarını gücləndirə bilərlər.
- **Hekayələr və mətnlər.** Şagirdlərə dinləmə üzrə hekayələr və mətnlər təqdim edərək onların məzmunu başa düşmə səviyyəsini yoxlamaq olar.
- **Qrup işləri.** Şagirdlər qrup şəklində fəaliyyət göstərərək bir-birini dinləməyi və qarşılıqlı anlaşmanı öyrənirlər [Zeynalova, R., 2025].

Dinləyib-anlama bacarığı müasir təhsildə artıq bir seçim deyil, zərurətdir. Şagirdlərdə bu bacarığın inkişafı onların dərslər prosesində daha fəal iştirakını təmin edir, həmçinin gələcək karyeralarına və həyatlarına müsbət təsir göstərir. Müəllimlər və valideynlər bu istiqamətdə məqsədli fəaliyyət göstərərək, şagirdlərin daha yaxşı öyrənməsinə və həyatda uğurlu fərdlər kimi yetişməsinə kömək edə bilərlər.

Dinləyib-anlama bacarığı oxu və yazı kimi şagirdlərin təhsil və sosial həyatında böyük əhəmiyyət daşıyır. Bu bacarıq yalnız şifahi ünsiyyətin deyil, həm də ümumi öyrənmə prosesinin təməl elementidir [Əhmədov, A., 2018]. Dinləyib-anlama bacarığı şagirdlərin həm akademik, həm də sosial mühitdə müvəffəqiyyət qazanmasına təsir edir. Müəllimlər və valideynlər bu bacarığın inkişafı üçün əlverişli təlim mühiti yaratmalı, şagirdlərin diqqətini fəal dinləmənin əhəmiyyətinə yönəltməli və onlara dəstək olmalıdırlar. Şagirdlərdə formalaşan bu bacarıq yalnız dərslər zamanı deyil, həm də gələcəkdə onların peşəkar fəaliyyətində və şəxsi münasibətlərində əhəmiyyətli rol oynayacaq.

Dinləyib-anlama bacarığını formalaşdırmaq üçün şagirdlərdə diqqəti, səbri və aktiv iştirak vərdişlərini inkişaf etdirmək lazımdır. Bunun üçün müəllimlər və valideynlər müxtəlif metod və yanaşmalardan istifadə edə bilərlər.

1. Dinləməyə şərait yaratmaq

- *Müxtəlif materialların təqdim olunması*: maraqlı hekayələr, səsli mətnlər və ya audio kitablar şagirdlərin dinləmə marağını artırır.
- Qısa və aydın məlumat verin: şagirdlərə uzun və mürəkkəb izahatlar əvəzinə qısa, lakin məzmunlu məlumatlar təqdim edin.

2. Aktiv dinləmə üzərində işləmək

- *Məqsədli dinləmə tapşırıqları*: şagirdlərdən müəyyən məlumatlara diqqət yetirmələrini və sonra onları təkrarlamalarını istəyin. Məsələn, qısa mətn oxuyub onun məzmununu soruşun.
- *Sual-cavab məşqləri*: dinlədikləri bir məzmun haqqında suallar verərək onların diqqətini və anlama səviyyəsini yoxlayın.
- *Rollu oyunlar*: şagirdlərə müxtəlif rollar verərək qarşılıqlı dialoq qurmağı və diqqətlə bir-birini dinləməyi öyrədin.

3. Dinləyicini maraqlandırmaq

- *Hekayə anlatma*: şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğun, maraqlı hekayələr danışaraq onların diqqətini cəlb edin.
- *Musiqi və sənət fəaliyyətləri*: musiqi dinləmə və ya teatr məşğələləri vasitəsilə şagirdlərin dinləmə bacarığını inkişaf etdirin.
- *Qısa videolar*: tədrisə uyğun maraqlı videolar təqdim edərək onların əsas məqamları anlamağa çalışmasını istəyin.

4. Dinləməni qiymətləndirmək və gücləndirmək

- *Qrup müzakirələri*: şagirdlərdən eşitdiklərini müzakirə etməyi və fikir mübadiləsi aparmağı tələb edin.
- *Məlumatı təkrarlama*: şagirdlərə bir mövzu haqqında məlumat verin və sonra onların bunu necə başa düşdüklerini izah etməsini xahiş edin.
- *Dəqiq tapşırıqlar*: şagirdlərə dinlədikləri məzmun əsasında müəyyən bir problemi həll etməyi və ya tapşırıq yerinə yetirməyi tapşırıq [Altunkaya, H., 2021].

5. Məişət mühitində dinləmənin inkişafı

- *Validəynlərlə ünsiyyət*: valideynlər uşaqlarını dinləməyə həvəsləndirməli, onların danışdıqlarını diqqətlə dinləməli və müsbət qiymətləndirməlidirlər.
- *Söhbətlər*: uşaqlarla gündəlik həyat hadisələri haqqında söhbətlər apararaq onları danışmağa və dinləməyə cəlb edin [Uzdu, A., 2024].

Dinləyib-anlama bacarığı məqsədli təcrübə və təlimlə inkişaf edir. Şagirdlərdə dinləmək üçün motivasiya yaratmaq, onları müntəzəm məşqlərə cəlb etmək və bu prosesdə səbrli olmaq mühüm şərtlərdir. Müəllim və valideynlərin birgə səyləri ilə bu bacarıq uğurla formalaşdırıla bilər. Dinləyib-anlama bacarığı körpəlikdən başlayaraq uşağın bütün inkişaf mərhələlərində tədricən formalaşır və möhkəmlənir. Bu bacarığı inkişaf etdirməyə erkən yaşlardan başlamaq daha səmərəlidir, çünki uşaq beyninin ən sürətli inkişafı 0-6 yaş arasında baş verir.

Bununla belə, müxtəlif yaş mərhələlərində fərqli yanaşmalar tətbiq edilə bilər:

0 – 3 yaş (erkən yaş dövrü)

- *Formalaşma başlanğıcı.* Körpələr artıq doğuşdan səs və danışiq fərqlərini seçməyə başlayırlar. Danışmaq, mahnılar oxumaq və müxtəlif səsləri tanımaq körpələrin dinləmə bacarıqlarını inkişaf etdirir [Məktəbəqədər təhsil proqramı (kurikulum)., 2022].
- *Validəynlə ünsiyyət.* Ailə üzvlərinin danışığına diqqətlə dinləmək onlarda dil öyrənmənin əsasını qoyur. Körpələrlə sadə və aydın sözlərlə danışmaq tövsiyə olunur.

3 – 6 yaş (məktəbəqədər dövr)

- *Aktiv inkişaf mərhələsi.* Bu yaşda uşaqların diqqəti daha uzun müddət davam edir və onlar daha mürəkkəb hekayələri dinləyib anlamağa başlayırlar.
- *Tapşırıqlar.* Sadə hekayələr oxuyub onların suallara cavab verməsini istəyin və ya dinlədiklərini təkrar danışmağı təşviq edin.
- *Oyunlarla təlim.* Oyunlar və fəaliyyətlər vasitəsilə dinləmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək mümkündür [Əfəndiyeva, Ü., 2022].

6 – 12 yaş (ilk məktəb illəri)

- *Daha mürəkkəb anlayış.* Bu yaşda uşaqlar artıq uzun müddət diqqətini cəmləşdirə bilər və dinlədikləri məlumatı təhlil etməyi öyrənirlər.
- *Dinləmə və müzakirə.* Müəllimlər və valideynlər şagirdlərə dərs, video və ya hekayə dinlətdikdən sonra müzakirə etməyi və ya əsas məqamları qeyd etməyi öyrətməlidirlər.

12+ yaş (yeniyyət dövrü)

- *Tənqidi düşüncə.* Yeniyyətlər dinlədikləri məlumatları tənqidi qiymətləndirmək, fərqli baxışları anlamaq və öz fikirlərini formalaşdırmaq qabiliyyətinə malikdirlər [Pedaqogika dərslik., 2021].
- *Diskussiyalar.* Mürəkkəb mövzular üzərində müzakirələr apararaq onların dərin dinləmə və təhlil bacarıqlarını inkişaf etdirmək olar.

Dinləyib-anlama bacarığını inkişaf etdirməyə körpəlikdən başlamaq daha səmərəlidir. Lakin hər yaş mərhələsində uyğun yanaşmalar tətbiq etməklə bu qabiliyyəti gücləndirmək mümkündür. Vacib olan, bu prosesin davamlı və məqsədyönlü şəkildə aparılmasıdır.

Nəticə / Conclusion

Dinləyib-anlama bacarığı müasir təhsildə və həyatda uğurun əsas şərtlərindən biri kimi çıxış edir. Bu bacarıq yalnız məlumat əldə etmək üçün deyil, həm də şagirdlərin ünsiyyət qurmaq, əməkdaşlıq etmək və problemləri həll etmək kimi digər vacib bacarıqlarını formalaşdırmaq üçün zəruridir. XXI əsrin təhsil yanaşmaları şagirdlərin sadəcə bilik toplamaqla kifayətlənməsini deyil, dinləmə, başa düşmə və analitik düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirməsini tələb edir.

Dinləyib-anlama bacarığının inkişafı erkən yaşlardan başlayaraq davamlı şəkildə dəstəklənməlidir. Körpəlikdən etibarən uşaqlara səs, musiqi, sadə hekayələr və nitq vasitəsilə dinləmə vərdisləri aşılan bilər. Məktəbəqədər və ibtidai siniflərdə bu proses daha məqsədyönlü şəkildə davam etdirilir və qrup işləri, oyunlar, hekayə dinləmə, müzakirələr kimi metodlarla möhkəmləndirilir. Yeniyetməlik dövründə isə tənqidi düşüncə və dərin analiz tələb edən tapşırıqlar dinləyib-anlama bacarığının inkişaf etdirilməsinə xidmət edir.

Müasir texnologiyalar – rəqəmsal resurslar, səsli dərslilər, video məzmunlar və podkastlar dinləmə prosesini, eyni zamanda xarici dillərin öyrənilməsini daha praktik, maraqlı və təsirli edir [Girginer, N., Öznul, E.A., 2004].

Aparılan təhlillər göstərir ki, dinləyib-anlama bacarığı yalnız şagirdlərin təhsil mühitində müvəffəqiyyət qazanması üçün deyil, həm də onların gələcək sosial və peşəkar həyatında uğur əldə etməsi üçün əsasdır. Bu bacarığı inkişaf etdirmək üçün müəllimlər və valideynlər birgə fəaliyyət göstərməli, dinləməni dəstəkləyən mühit yaratmalı və şagirdləri daim həvəsləndirməlidirlər. Təhsil prosesində dinləmə bacarığına verilən diqqət, cəmiyyətin daha savadlı, empatiyalı və düşüncəli fərdlər yetişdirməsinə töhfə verəcəkdir.

Məqalənin aktuallığı. Bu məqalə müasir təhsil sistemində dinləyib-anlama bacarığının artan əhəmiyyətini və şagirdlərin inkişafı üçün zəruriliyini vurğulamaq baxımından çox aktualdır. XXI əsr təhsil yanaşmaları şagirdlərin kritik düşünmə, kommunikasiya və əməkdaşlıq kimi əsas bacarıqlarını inkişaf etdirməyi hədəfləyir. Bu kontekstdə dinləyib-anlama bacarığı sadəcə bir ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də informasiya qəbulunun, problemlərin həllinin və yaradıcı düşüncənin təməli daşıdır. Aktuallığın əsas səbəblərindən biri, təhsildə texnologiyanın sürətli inkişafıdır. Rəqəmsal vasitələrin tədris prosesində geniş istifadəsi, xüsusilə xarici dil öyrənmə zamanı şagirdlərin dinləyib-anlama qabiliyyətini daha da ön plana çıxarır.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalə dinləyib-anlama bacarığının müasir təhsildə əhəmiyyətini təhlil edərək, onun inkişafına dair yeni yanaşma və strategiyaları təklif edir. Məqalənin elmi yeniliyi aşağıdakı aspektlərdə özünü göstərir:

- ✓ Məqalədə multidisiplinar bacarığın təhsil prosesi ilə yanaşı, sosial, emosional və tənqidi düşüncə sahələrində də mühüm rol oynadığı vurğulanır.
- ✓ Məqalədə dinləyib anlama bacarığının inkişafının müxtəlif yaş dövrləri üzrə (körpəlikdən yeniyetməlik dövrünə qədər) mərhələli şəkildə təsviri verilərək, hər yaş qrupu üçün fərqli metodlar və strategiyalar tətbiq etməyi tövsiyə edir.
- ✓ Məqalədə rəqəmsal vasitələrin dinləyib anlama bacarığını inkişaf etdirməkdə effektiv vasitə kimi təqdim olunması yenilikçi yanaşmadır. Bu, xüsusilə texnologiyanın təhsildə geniş tətbiq olunduğu müasir dövr üçün aktualdır.
- ✓ Məqalədə dinləmə bacarığının tənqidi düşüncənin və analitik yanaşmanın inkişafı ilə sıx bağlı olduğu, yalnız akademik mühitdə deyil, həmçinin peşəkar və sosial həyatda uğurun əsası kimi təqdim olunması, bu prosesdə valideynlərin və müəllimlərin ortaq məsuliyyət daşdığı vurğulanır. Bu yanaşma şagirdlərin inkişafında ailə və məktəb mühitinin birgə rolunu əks etdirir. Ümumilikdə, məqalə dinləyib-anlama bacarığına dair təhsil yanaşmalarının zənginləşdirərək, mövcud bilikləri genişləndirir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalə dinləyib-anlama bacarığının təhsildəki rolu və inkişafına dair müasir yanaşmaları işıqlandıraraq müəllimlər, valideynlər və təhsil mütəxəssisləri üçün konkret praktik həll və təkliflər təqdim edir. Bu bacarığın formalaşdırılması yalnız nəzəri biliklərlə məhdudlaşmır, eyni zamanda onu real tədris prosesində tətbiq etmək üçün geniş imkanlar yaradır. Məqalə təhsil mütəxəssisləri, valideynlər və müəllimlər üçün dinləyib-anlama bacarığının inkişafı ilə bağlı praktik tövsiyələr təqdim edərək, bu sahədə real tətbiq oluna bilən yanaşmaları əhatə edir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Əfəndiyeva, Ü. (2025). İnteraktiv oyunların nitq inkişafında rolu. Gənc Ailə. <https://gencaile.az/interaktiv-oyunlarin-nitq-inkisafindaki-rolu/>
2. Əhmədov, A. (2018). Uşaqların inkişafında valideynlərlə birgə işin yolları. Elmi Əsər BQU. [https://www.anl.az/down/meqale/elmi_eser_bqu/2018/2/30\(meqale\).pdf](https://www.anl.az/down/meqale/elmi_eser_bqu/2018/2/30(meqale).pdf)
3. Əliyev, P. (2022). Yazı müasir təhsildə problem kimi. Azərbaycan dili və ədəbiyyat tədrisi. [https://www.anl.az/down/meqale/azdili_edebiyat_tedrisi/2022/04/03\(meqale\).pdf](https://www.anl.az/down/meqale/azdili_edebiyat_tedrisi/2022/04/03(meqale).pdf)
4. Əliyeva, S. (2023). Şagirdlərdə oxuyub-anlama bacarığı nə üçün vacibdir? AzEdu. <https://azedu.az/az/news/68667-sagirdlere-oxuyub-anlama-bacariqlarine-ucun-vacibdir-serh>

5. Nəhmətova, K.A. (2020). Yazı işinin təşkili metodikası. Bakı. <https://www.tipii.edu.az/nodupload/editor/files/K%C4%B0TAB%20-%20MV.pdf>
6. Pedaqogika dərslik. (2021). Pedaqogikada yaş dövrləri və onların pedaqoji-psixoloji xüsusiyyətləri. <https://anl.az/el/kitab2022/03/cd/788013.pdf>
7. Məktəbəqədər təhsil proqramı (kurikulum). (2022). Bakı, Təhsil Nazirliyi.
8. Yusifov, M. (2019). Nitq mədəniyyəti. Elm və Təhsil. <https://anl.az/el/Kitab/2020/06/cd/Ar2019-1287.pdf>
9. Zeynalova, R. (2025). Dinləmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi yolları. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/389512094_Dinlm_bacariginin_inkisaf_etdirilmsi_yollari
10. Altunkaya, H. (2021). Dinleme-izleme eğitimi: Dinleme türleri. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/348630818_Dinleme_-_Izleme_Egitimi_-_DINLEME_TURLERI
11. Güneş, F. (2013). Anlama modelleri. Ankara Üniversitesi. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/118928/mod_resource/content/0/Anlama%20Modelleri.pdf
12. Uzdu, A. (2024). Çocuklarda iletişim becerileri. Rehber Öğretmen / Psikolojik Danışman. https://kayapinarram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/21/16/971703/dosyalar/2024_01/09134738_cocuklardailetisibec3.pdf
13. Brown, H.D. (2007). Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy (p. 117). Pearson Education. <https://octovany.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/12/ok-teaching-by-principles-h-douglas-brown.pdf>
14. Rohdearni, W. S., Erikson, S., Elina, L.B., (2023). International Journal of Education and Learning. Correlating EFL learners' critical thinking ability and listening comprehension strategies. International Journal of Education and Learning, 5(1), 23–33. https://www.researchgate.net/publication/379041021_Correlating_EFL_learners'_critical_thinking_ability_and_listening_comprehension_strategies
15. Girginer, N., Öznul, E.A., (2004). The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET. Uzaktan eğitimde teknoloji seçimi. TOJET, 3(3), Məqalə 19. <https://tojet.net/articles/v3i3/3319.pdf>